

SILVANA VRANIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka
silvana.vranic@ri.t-com.hr

PRIPADNOST GOVORA RAČICA ČAKAVSKOMU IKAVSKO-EKAVSKOMU DIJALEKTU

U radu se na temelju autoričina terenskoga istraživanja prikazuju temeljne čakavske, u prvom redu fonološke uključujući naglasne, značajke mjesnoga govora Račica u Republici Sloveniji. Govor Račica Josip Ribarić uključio je u čakavski “pretežno čakavski ikavski dijalekt” u Istri, Mieczysław Małecki u čakavske *ćićke* govore skadanjskoga tipa, a Jakob Rigler u čakavske govore na graničnom kontaktnom području južnonotranjskih i čakavskih govora. U ovom je članku potvrđena pripadnost toga govora čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu, ali su analizirane i značajke zajedničke tomu govoru i slovenskim južnonotranjskim govorima.

1. Uvod

Govor naselja Račice na jugu Republike Slovenije Josip Ribarić uključio je, uz govore naselja Starad,¹ Podgrad, Podbiže, Obrov, Poljane i Skadanjščinu, u čakavski “pretežno čakavski ikavski dijalekt” u Istri (Ribarić 1940: 48–52).² Mieczysław Małecki pridružio ga je čakavskim ćićkim govorima, među kojima su sa slovenske strane i Obrov, Poljane,³ Starod i Skadanščina (Małecki 2002: 59). Račice je, s govorima Muna Malih i Velikih, Brguda Malog i Veli-

¹ U osvrtu se na dosadašnju literaturu imena naselja donose onako kako ih pišu pojedini autori.

² Govorima toga *dijalekta* pripadaju i Lipa, Rupa, Šapjane, Pasjak, Brce, Mune Vele, Mune Male, Brgud Veli i Brgud Mali (Ribarić 1940: 50–51). Račice su u Ribarićevo doba bile uključene u materijsku općinu, a danas pripadaju općini Ilirska Bistrica. J. Ribarić zabilježio je da stanovnici toga *dijalekta* za sebe kažu da govore “po našu” (tj. čakavski) (Ribarić 1940: 54). No, upozorio je i da je tada već “mlađa” generacija “naučila u školi da pripada Slovencima” (Ribarić 1940: 54). Jednako je prema iskazima obavjesnika za ovo istraživanje i danas (Branke Počkaj, rođ. 1950., i Stojana Stupara, rođ. 1951.).

³ Današnje je ime Poljane pri Podgradu.

kog, Brgudca, Poljana, Staroda, Pasjaka i Šapjana, ubrojio u munsku skupinu, dok skadansku skupinu čine govor Skadanščine i govor Obrova (2002: 59; 2007: 100).⁴ I slovenski je dijalektolog Jakob Rigler govor Račica priključio čakavskim govorima, kao i već spomenute govore naselja imenom Starod,⁵ Podbeže, Podgrad, Obrov i Skadanščina (Rigler 1963: 12).

U uopćenijim recentnim dijalektološkim radovima o govorima na tom graničnom području autori uz temeljne čakavske ili slovenske odlike ističu i one koje su rezultat zajedničkoga razvoja ili one koje su nastale međusobnim interferiranjem hrvatskih sjevernočakavskih govora i slovenskih južnono-tranjskih govora (Vranić 1999; Drpić – Lončarić 2002; Lončarić 2003; Vranić – Drpić 2004 i dr.). Upitnikom za *Slovenski lingvistični atlas* istražen je govor Podgrada,⁶ a s ciljem da se potvrdi pripadnost čakavskomu narječju, nešto su detaljnije istraženi govor Staroda (Vranić 2006) i govor Obrova (Vranić 2009; Zubčić 2009). O govoru su Račica, izuzev kratkoga zapisa ogleđa govora u knjizi Marije Tončić Štancar,⁷ zabilježeni jedino podatci J. Ribarića iz drugoga desetljeća prošloga stoljeća⁸ (1940: 60–61).

2. Pripadnost govora Račica čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu

U ovom se radu temeljenu na vlastitom terenskom istraživanju u potvrđivanju pripadnosti govora Račica čakavskomu narječju polazi od kriterija za određivanje razlikovnosti među genetski bliskim sustavima što ih je u hrvatskoj dijalektologiji usustavio M. Moguš (1971, 1977), s napomenom da se tim kriterijima posebnost čakavskoga narječja utvrđuje u prvom redu unutar hrvatskoga jezika, dakle u odnosu na štokavsko i kajkavsko narječje. One značajke koje se drže općečakavskima, a ovjeravaju se i u slovenskim govorima, bez

⁴ U kapitalnoj je raspravi o ikavsko-ekavskomu čakavskomu dijalektu govor Račica, kao i drugi čakavski govori sa slovenske strane granice, izostao, a munski su govori uključeni (Luketić 1990: 23).

⁵ Milan Moguš u govore je na Opatijskom krasu u kojima se čuva ikavsko-ekavski refleks *jata* (naselja imenom Pasjak, Šapjane, Vele Mune, Male Mune i Veli Brgud) uključio i Starad (Moguš 1982: 1).

⁶ Presliku rukopisa upitnika (153/V/133), što ga je 1958. ispunio Tine Logar, poslao mi je dr. sc. Peter Weiss uz odobrenje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU u Ljubljani. Koristim se prilikom da kolegama zahvalim na pomoći.

⁷ Naslov je knjige *Frk, čez drn – frk čez trn* (Založba kmečki glas. Ljubljana. 2005). Vera Smole pojednostavnila je zapis glasova i naglasaka s namjerom da bude razumljiv široj publici.

⁸ Poznato je, naime, da je J. Ribarić svoju raspravu o istarskim govorima završio još 1916., a objavio nakon više od dva desetljeća. O tomu da su Ribarićeve podatci stariji od onih u Mačekog jasno piše i M. Moguš ističući točnost Ribarićeva zapisa munskih opimljenja (Moguš 1982: 8).

obzira jesu li rezultat zajedničkoga općeslavenskoga razvoja (primjerice **dj* > *j*⁹) ili odvojena i pod drugim uvjetima (primjerice **e* > *e/a*¹⁰), ovdje se ubrajaju ponajprije među potvrde čakavnosti govora Račica. Pripadnost čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu određuje se prema temeljnoj odrednici toga dijalekta razrađenoj u sintezi Ive Lukežić o tom narječju (1990). Jednako se tako izdvajaju i jezični arhaizmi ili inovacije proizašle iz zajedničkoga razvoja hrvatskih sjevernočakavskih i slovenskih južnonotranjskih govora (Lenček 1982; Lukežić 2012), kao i značajke koje su se u govoru Račica kao teritorijalnomu dijelu Republike Slovenije razvile zbog jačega utjecaja slovenskih govora.

2.1. Potvrde čakavnosti mjesnoga govora Račica

2.1.1. Uпитno-odnosna zamjenica za ‘neživo’ je *čá* (< čə < *čь),¹¹ akuzativ je te zamjenice u vezi s prijedlozima poput *u čá, na čá, za čá* uz popriložen oblik *záč*, neodređena zamjenica za ‘neživo’ u značenju ‘nešto’ tvorena je negacijom *ni* i akuzativom zamjenice *ča*: *ničá* (*ni* + *ča* < *ni* + *čə* < *ni* + *čь). Od zamjenice *ča* tvorena je i neodređena zamjenica *náč*¹² u značenju ‘ništa’ i veznik *áč* ‘jer’, koji je uz uobičajenije *kér/kár* samo sporadičan.

2.1.2. Čakavska nepreventivna puna vokalizacija ‘slaboga’ *šva* kao jedan od mehanizama čakavske *jake vokalnosti*¹³ osim u zamjenici *čá* zastupljena je u primjerima:¹⁴ *kadi* (< kədə < *kьdě), pa tako i *nikeádi/nikadi* i *otkadi, mōlin* (< mōlinə < *mьlinь), *māša/mōša* (< məša < *mьša), *mōno* (< mən- < *mьn-),

⁹ Usp. Lenček 1982: 66; Greenberg 2000: 73; Matasović 2008: 148; Lukežić 2012: 44. Marc L. Greenberg naglašava da je takav razvoj u istočnim slovenskim i u zapadnim kajkavskim dijalektima završen prije utrnuća slabih jerova, a u čakavskim te središnjim i zapadnim slovenskim dijalektima nakon utrnuća slabih jerova (2000: 73).

¹⁰ Usp. Lenček 1982: 69. Rado L. Lenček zapaža takvu dvojnost u govorima slovenskoga Krasa i slovenskih istarskih dijalekata i navodi primjere *jatrə, žaja, žat*, pa i *gram, graš* (“premda ovdje nisu ograničeni na poziciju nakon palatala”, prijevod S. V.) (1982: 69). J. Rigler u južnonotranjskim je govorima zabilježio ovjere primjera *jačmen*, s tumačenjem da se je “*e* še bolj raširil kot v diftongu” (tj. *ie*) (Rigler 1963: 44).

¹¹ U govoru je Račica, kao i u mnogim čakavskim govorima i u govorima ostalih narječja hrvatskoga jezika, zastupljen u G oblik *čega*, kojemu je *-ga* preuzet iz deklinacije pridjevskih zamjenica.

¹² J. Rigler jednak je oblik zabilježio i u nizu južnonotranjskih govora (1963: 84).

¹³ Usp. Moguš (1977: 21).

¹⁴ Čakavske su pune vokalizacije ‘slaboga’ *šva* nepreventivne. U dijelu je primjera jednaka vokalizacija potvrđena i u nekim kajkavskim govorima (*meša, melin, pesa*) i u štokavskim govorima (*pasa*). Takve su potvrde zabilježene i u nekim slovenskim govorima, pa ih i J. Rigler navodi i za južnonotranjske govore, a donose ih i rječnici slovenskoga jezika (*maša, malin, malinar* uz *mlin, mlinar, meno* I). No, zbog toga što se u čakavskim govorima ə “vokalizirao kudikamo više” (Moguš 2010: 52) određena je značajkom najvišega ranga toga narječja (Moguš 1977: 21).

Vozám (< və zəmə < *vъ zъmъ), dok je prijedlog *vъ > və sustavno *u*.¹⁵

Jakoj se čakavskoj vokalnosti u ovom govoru mogu priključiti dugi i kratki diftonzi i zatvoreni vokali (Moguš 1977: 23–29), a zastupljeni su i otvoreni vokali.¹⁶

Difting *ie* podrijetlom od općeslavenskih **e*, **ě*, **e* ovjeren je samo u naglašenom slogu: *čičkou*, *jiězi*, *naviězat*, *viěti*, *ziěnska*, ali *pikěti*; *besiěda*, *diěkla*,¹⁷ *po liěti*, *miěsto* ('grad'), *odriězem* l. l. jd., *siědem* l. l. jd., *zviěst* G mn., *želiěznica*, *želiězan*, ali i *imiěu*, *susiět*, uz *sěst*, *uspěχ*, *puolje* 'poslije'; *γoviědo*, *γriěda*, *γriěn* l. l. jd., *miěsom* I, *ziět*, *ziěla*. Otvoreni *e* podrijetlom od **e* potvrđen je u kratkim naglašenim i u nenaglašenim slogovima: *copět*, *dalěč*, *dešpěte* A mn., *je* 'da', *kafě*, *rět*, *sě* 'sve', *špěχom* I, *věta*, *zěmlje* G jd., *zěta* G jd.; *bukvę* A mn., *drnjulę* A mn., *řecimo* l. l. mn., ali i u dugim slogovima kada je silina pomaknuta s ultime na kratku penultimu: *jěni*, *měja*, *rešěto*, *těško*, *sěstra*, *žěna*.¹⁸

Dugi su i kratki diftonzi *uo* uz rjeđi dugi *uo* (uglavnom pri prenošenju siline s otvorene ultime na kratku penultimu, s mogućnošću zadržavanja samo otvorenoga elementa) u naglašenim slogovima te rijetko zatvoreni *o* u naglašenim i u prednaglasnim slogovima, kao i *o* u kratkom naglašenom slogu, svi podrijetlom od **o*:¹⁹ *duōli/dōli*, *duōma*, *γuōri*, *γuōrko*, *kuōla*, *muōreš*, *nuōža* G jd., *puōt*, *ruōžę* A mn./*rōžice* A mn., *šuōlu* A jd./*šōla*, *tuōrbu* A jd., *vuōdu* A jd.,

¹⁵ Taj prijedlog, kao i zamjenica *ča*, pripada skupini jednosložnih zamjenica i prijedloga u kojima su u razdoblju starijega podrazdoblja starohrvatskoga (9. – 11. st.) preventivno zadržani 'slabi' *ə* jer bi "njihovo utruće dovelo do nestanka slogovne jezgre a time i do ukinuća morfološke riječi" (Lukežić 2012: 58–59). O slogovnoj strukturi v. Mihaljević 2002: 140–144, 198–211; Moguš 2010: 48–54.

¹⁶ Budući da je cilj ovoga rada potvrditi pripadnost govora Račica hijerarhijski višemu sustavu, a ne prikazati fonologiju toga govora, ne utvrđuje se status pojedinih diftonga, zatvorenih, otvorenih ili reduciranih glasova ovjerenih za ovoga istraživanja.

¹⁷ U pojedinim se primjerima uglavnom ispred stražnjih i srednjega vokala može ostvariti i velarnije *l*.

¹⁸ Potonji su oblici u skladu s čakavskim regresivnim prenošenjem siline s ultime na prednaglasni kratki otvoreni slog koji se može duljiti. Da je u njima riječ o sekundarnom duljenju nakon pomaka, u prvom redu sugerira kvaliteta naglašenoga vokala: primarni je dugi *ē* uglavnom dao difting *ie*, a sekundarno produljeni nakon pomaka otvoreni *ě*. Razlika se čuva i u najvećem broju primjera s nakon pomaka siline sekundarno produljenim vokalom *o* (npr. *γuōra*). Često je ujednačavanje retrakcijskih sekundarnih dugih naglasaka na vokalima *e* i *o* u tipu *žena* i *noga* u cijeloj paradigmi J. Rigler zabilježio u južnonotranjskim govorima (1963: 23). U govoru je Turni i u govoru Delnica Josip Lisac utvrdio da je rezultat novijega regresivnoga prenošenja siline s kratke ultime na prednaglasni kratki slog bio *ě*, a s duge ultime na prednaglasnu kraćinu *ę* (2006: 44–45). U račičkomu je govoru, naprotiv, rezultat pomaka siline na prethodno kratak slog, ali zatvoren sonantom, najvećma i dalje kratki naglasak, npr. *zěmlja* (u turnanskom je prema spomenutom pravilu ovjerena opozicija *ze:mla* N jd. u odnosu na *zěmlo* A jd.).

¹⁹ Stražnji nazal **o* i silabem **l* zamijenjeni su vokalom *u*: *nūka*, *pret suōbu* I; *pūno*.

vuòñ, *z vuòzom* I jd.; *buòlj*, *kuòkoš*; *γuòra*, *kuòza*, *muòja/mòja*, *širuòki*, *vuòca* G jd.; *tò/tuò* ‘to’, *zγòda*; *oni* ‘onañ’, *oneàko/uneàko*; *dòbreγa* G jd., *Kòpra* G jd., *kòsni* L jd., *u kòsiγ*, *Ròk*.

U jedinom se ili u finalnom naglašenom slogu pretežito ostvaruje diftong *ea* ili uvijek kratak monoftong *e*,²⁰ oba podrijetlom od **a* i **a*: *otèc* uz *oteàc*, *voγènj*, *veàn*, ali i *nisàm/nisam*, *močàn*; *teà*, *brèt*, *nabrèt* ‘nabrati’, ali *nabràla*, *cejt*, ali *càjtiγ* L mn., *γolèc*, *kèko*, *mèrc*, *mrès*, *neàs* A, *neàs*, ali *nàša*, *rèt*, ali *ràda* ‘rado’, *posleàt*, *skopèt* (‘iskopati’ # *skopèt* ‘uškopiti’), *uvès*, *župèn*, *zadržeàt/zadržèt*, ali i *meàcke* A mn., *meàsni*, *mleàdi*, *seàda*, *po streàni*, ali *stràn*, *oneàko/uneàko*. Uz potonje se ostvaraje, kao što potvrđuju neki od primjera, u slijedu s nazalima često ovjerava *a*, koje se ponekad zatvara i do *o*: *domàti*, *γrànju* A, *jòma*, *Ljubljànu* A, *màša/mòša*, *sàme*, *Səžànju* A, *sràmj*, *znàm*; *preməlo*, *nàpřit*, *nàzat*, *pàmetan*, *napòmet*, *taljànsko*, *tàmo*, *sàmo*, ali i *nàjvèjt*, *nàjlonsku* A jd.

Rijetki su primjeri otvaranja *u* do *o*: *àustro-ògarska*, *mòškeγa*, ali *mùš*, *poròčali*, *tò* (‘tu’).

Pod naglaskom se u finalnom ili u jedinom zatvorenom slogu ostvaruje *e* podrijetlom od **y* i **i*: *mèš*; *tél*, *poruçèt*, *χodèt*, *skrbèt*, kao i reducirani *a*: *jezàk*, *batèt*, *bàli*, *bàla*, *bàt*, *bàju*, *prilagodèt*, *učèt*, *spustàju*, *pràšli*, *nosàju*, *γovoràju*, *kamàn* (‘kamin’), ali i *ustrít*. Sporadično se mogu reducirati i *a* i *e* različita podrijetla: *Vòzòm*, *ječmèn*, *Səžànju* A.

Čakavskim ikavsko-ekavskim govorima na području Republike Hrvatske munskega tipa, najbližim Račicama i susjednim im ikavsko-ekavskim govorima na području Republike Slovenije,²¹ izmjene vokalizma nisu svojstvene. U nešto udaljenijem i drukčijem tipa čakavskomu ikavsko-ekavskomu govoru Brčudca²² u današnjoj općini Lanišće provedena je dosljedna diftongacija *ē* bez obzira na podrijetlo,²³ dok je diftongacija *ō* nesustavna. Sudeći prema

²⁰ J. Ribarić zabilježio je *e* opisujući ga kao “glas između a i e”, koji se tako ostvaruje bez obzira na podrijetlo i “bez pravila” i bilježeći jedan naglasak, npr. *tèko*, *unèko*, *otèc* (1940: 60). Stanovnici Račica ističu upravo otvoren i zatvoren izgovor *a* kao odliku kojom se njihov govor razlikuje od okolnih govora. U glavnini čakavskih govora u kojima se ovjeravaju kvalitativne mijene vokala *a* sklon je zatvaranju, a promjene uz nazale svojstvene su mnogim čakavskim govorima, pa tako i nekim središnjim istarskim ekavskim govorima (Vranić 2005: 219–224).

²¹ M. Maček zabilježio je neovisnost diftonške realizacije *ie* i *uo* o kvantiteti i podrijetlu vokala u govoru Skadanščine (2002: 63), a prema zapisu T. Logara diftonzi su različita podrijetla, zatvoreni *e* i *o* i otvoreni *e* i *o* ovjereni u govoru Podgrada. Nešto je pojednostavljeno bilježenje J. Ribarića za račičke ostvaraje: unio je diftonge *ie* i *uo*, no neovisnost o kvantiteti ne može se utvrditi na temelju njegovih primjera jer bilježi jedinstveni znak i za duge i za kratke naglaske (Ribarić 1940: 59–60).

²² U tom su govoru zabilježene i značajke govora munskega, ali i čepičkoga tipa (Vranić 2008).

²³ U susjednim su južnonotranjskim govorima diftonzi najčešće artikulacijski polarizirani s obzirom na podrijetlo vokala i naglasne značajke, primjerice **ě* uglavnom je zamijenjen

ostvarajima vokala u susjednim ikavsko-ekavskim govorima, sklonost k ne-napetu široku izgovoru i redukcije mogli bi se pripisati utjecaju slovenskih idioma.²⁴ No, i u čakavskim su govorima zabilježeni uz diftonge i zatvorene vokale, otvoreni i reducirani vokali: u buzetskim govorima,²⁵ u rubnim ekavskim govorima na sjeverozapadu čakavskoga narječja,²⁶ ali i u nekim motovunskim, boljunskim i labinskim govorima²⁷ ekavskoga dijalekta, pa premda je distribucija otvorenih vokala u račičkom govoru zasigurno primarno rezultat zajedničkoga razvoja sa susjednim slovenskim idiomima, ne može se osporiti ni povezanost s tendencijama ovjerenim u čakavskim govorima na istarskom području koji nisu u neposrednom dodiru sa slovenskim govorima.

2.1.3. Dvojaki refleks nazala **e*: stariji *a* iza *j*, *č*, *ž* i noviji *e* u poziciji nakon nepalatalnoga konsonanta jedna je od stožernih odlika čakavskoga narječja koja je u govoru Račica ovjerena samo u *žāja*²⁸ (< **žedja*) ‘*žeđ*’, *žājan*, ali *jačmèn*, *jezàk*, *jezīke* A mn., *jètra*.

2.1.4. Refleksom **ě* utvrđuje se posebnost čakavskih govora u odnosu na sve druge (Moguš 1977: 37–44; Lukežić 1988: 155–170; Lukežić 1990: 13; Lisac 2009: 18–20 itd.), a govor se Račica njime priključuje čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu (primjerice Brozović 1988, Lukežić 1990). U korijenskim morfemima odražava se Jakubinskij-Meyerovo pravilo, a zabilježena su od-

diftongom u rasponu od *ej* do *ej̄*, u nekim govorima dobiva “zamolklo *a*-jevsko barvo”, a može se i monoftongizirati u zatvoreno, otvoreno ili neutralno *e* (usp. Rigler 1963: 29, 30), diftonzi podrijetlom od **e* i **e* imaju *i* kao prvi dio, ali se mogu sekundarno i monoftongizirati (Rigler 1963: 42), a sekundarno naglašeni *e* u govorima u kojima je, kao i od **ě*, razvijen monoftong, širi je od refleksa **ě* (Rigler 1963: 43).

²⁴ Uz zatvorene su vokale i diftonge, otvoreni i reducirani vokali, kao i mnogim kajkavskim govorima (Lončarić 1996: 69–83), s različitim distribucijskim pravilima svojstveni i gorskotarskomu dijalektu, koji je opet u kontaktu sa slovenskim govorima. Tako je, primjerice, u turnanskom i u delničkom govoru (Lisac 2006: 34–61), idiomima zapadnoga goranskoga poddijalekta, koje “treba ipak promatrati relativno odvojeno od središnjih kajkavskih” i kojima su “najbliži srodnici najjužniji slovenski govori” (Lisac 2006: 61).

²⁵ Usp. primjerice Šimunović 1970. U sjevernim govorima toga čakavskoga dijalekta zabilježene su promjene svojstvene slovenskim idiomima (Lisac 2006: 36). U raspravama koje se zanimaju hrvatsko-slovenskim jezičnim dodirima autori također upozoravaju na podudarne ostvaraje, primjerice Mijo Lončarić i Stipe Kekez pišu o mogućnosti “jednačenja kratkoga *a* s etimološkim *e* u otvorenom *e* (*ē*)” u tim govorima (2006: 385). Za recentnoga su istraživanja akcenatskih tipova u sjeverozapadnim čakavskim govorima uz ostale zabilježeni i otvoreni vokali u buzetskim govorima naselja imenom Erkovčići, Semić i Krbavčići (Zubčić 2006: 126, 145).

²⁶ Primjerice, u Račicama teritorijalno najbližim punktovima na hrvatskoj strani, u govorima Brdca i Rupe, u kojima su također zabilježene mijene tipične za slovenske govore, s različitim su intenzitetom ovjereni pojedini nesustavni diftonzi i zatvoreni vokali od *ā*, *ē*, *ō* bez obzira na podrijetlo, ali i otvoreni od *ē*, a zabilježeni su i reducirani ostvaraji (Vranić 2005: 209).

²⁷ Primjerice, u labinskim su govorima ovjereni uz zatvorene glasove i otvoreni *a*, labijalizirani *ō*, a pod naglaskom izmijenjen je i *i* itd. (Vranić 2005: 209–217).

²⁸ Jednako je zabilježio J. Ribarić (1940: 37).

stupanja ovjerena i u pojedinim čakavskim govorima: *jat* je ispred *t, d, n, l, r, s, z* (ili ispred skupine s nekim od tih konsonanata u sastavu) u slijedu sa srednjim ili stražnjim vokalom u polaznim oblicima²⁹ rezultirao primarno vokalom *e*, danas u naglašenom slogu najčešće diftongom *ie*: *besiēt* G mn., *ciēlu*³⁰ A jd. ž. r., *poli ciēste, diēlat, ymiēzdo, liēto, miēsto* ('grad'), *neviēstu* A jd., *potērou, sēdež* ('sjedalo'), *sēst, siēdem* I. l. jd., *siēno, striēla, susiēt, zviēzda, želiēzan, želiēznica*, ali *po sviēti*. U svim je ostalim pozicijama u korijenskim morfemima, uz odstupanja uobičajena u mnogim čakavskim govorima, ikavska zamjena: *pobī ymit, u crīkvi, jila* (ali u jedinom slogu *jēu*), *līpo, lišnjake* A mn., *mīscā* G jd., *mīšaju* 3. l. mn., *u mīšanim, Rīka, smijāli, sviētu* A jd., *povīdat*. Jednako je u tvorbenim morfemima: *dvī, yuōri, duōli, kadī, nikaēdi/nikadi* i *otkadī, nāprit, nedilja, pandiljak, dožrīvili, novījiya*, ali *puōlje* 'poslije', i u relacijskim morfemima: *u crīkvi, po navādi, u flanēlasti srājci, u škofīji, po televīziji, po prīvi svetōuni vōjmi, u župnīji; u čāsiχ, u kōšiχ, po sviēti; po liēti, u Riēbriχ; u stāriχ; mēni* D, *od sēχ (< i)*.

2.1.5. Odras jotacije dentala *d* u skupini **dī* kao *j* posebnost je čakavskoga narječja u cjelini (Moguš 1977: 64). Premda je u brojnim zapadnim kajkavskim govorima rezultat jotacije *j*, u skupini **zdī* razvijen je zvučni parnjak palatalnog afrikata, a u istočnim su se kajkavskim govorima **dī* i skupine s njom u sastavu razvile u *đ*. Stoga je M. Lončarić i fonem /*ž*/ uključio u ishodišni kajkavski konsonantski inventar (1996: 87–89). U većini je govora štokavskoga narječja temeljan rezultat *đ* premda su zabilježene ovjere *j* u nekim slavonskim govorima i u pojedinim govorima zapadnoga dijalekta (Lisac 2003: 33, 52). Jednaka je čakavskomu razvoju i inovacija u negdašnjoj slovenskoj protojedinici, pa tako i u južnonotranjskom dijalektu.³¹ U govoru Račica zabilježeno je: *brīja, mēja, rojēn, posujāvali, tūjka, tujīna*, ali i nesliveno *dj* u *orūdje*.

Primarna je skupina **tī* te sekundarna skupina *taj* rezultirala fonemom /*t*/³² (Moguš 1977: 65): *sviētu* A jd., *nājvēt, teā, rēt, tēt, vētā*, a jednako je i u sku-

²⁹ U imenica to je N jd., u pridjeva N jd. m. r., u glag. prid. rad. jd. m. r. i u glagola infinitiv, odnosno supin (Lukežić 2012: 212).

³⁰ Refleks **ē* jedna je od posebnosti i notranjskih govora u cjelini (Rigler 1963: 28). Današnji južnonotranjski govori nemaju ujednačen odraz: u većini govora primarni diftong teži k monoftongizaciji (Rigler 1963: 29), a sekundarna je diftongizacija sporadična (usp. Rigler 1963: 32). V. i bilješku 23.

³¹ Time se potvrđuje rana genetska povezanost čakavske i slovenske protojedinice i jugozapadnoga dijela kajkavske protojedinice i zapadnoga dijela štokavske protojedinice (Lukežić 2012: 46–48).

³² Takvim se neizmijenjenim primarnim općeslavenskim refleksom, danas ovjerenim u sjevernim čakavskim govorima, ali i južnim, kao i onima u dijaspori, čakavsko narječje izdvaja od ostalih protojedinica (Lukežić 2012: 46). J. Rigler i u južnonotranjskim je govorima zabilježio spirantizirani alofon, pa i usporedno s [č], a upozorio je i da izgovor može varirati u različitim govornika, ali i u različitim pozicijama unutar riječi (1963: 142–146, 174–176). Ovakav refleks alternira i s otvrdnjavanjem u č koji je tipičan za većinu slovenskih dijalekata (Rigler 1963: 143).

pinama s njima u sastavu: *uzletišće, γ ομπjīštu*.

2.1.6. Preinačenjem “afrikata, palatalnih ploziva i okluziva manje zatvornim frikativom ili sonantom” na dočetu zatvorenoga sloga smanjuje se zatvornost u takvu slogu.³³ Prema podacima zabilježenim za ovoga istraživanja izmjena je u govoru Račica iznimna: *rāčīški* (< račički), *cūχ* (< cug), *okròχ* (< okrog), a nalazi se i u primjerima koji se u slovenskoj dijalektološkoj literaturi objašnjavaju disimilacijom: *leāχko* (< lakko), *nuòχti* (< nokkti). U recentnoj se literaturi svi navedeni primjeri izuzev prvoga objašnjavaju odrazom frikativne realizacije praslavenskoga nenapetoga *g > γ.³⁴

2.1.7. U govoru je Račica³⁵ izmijenjen osnovni čakavski inventar i distribucija prozodijskih jedinica (Moguš 1977: 52).³⁶ čakavski akut i nenaglašene du-

Račičani ga ostvaruju, primjerice, u prezimenima s dočekom -ič.

³³ I. Lukežić na temelju teorije o *strukturi sloga* (Junković 1973: 21), i posebice onoga čakavskoga u radovima M. Moguša, koji mijene tumači kraćinom čakavskoga sloga i slabljenjem napetosti konsonanata udaljenijih od vokala u konsonantskim skupinama, odnosno u njima rubnih (1977: 84–90), pojašnjava da se “zatvornost sloga” razrješuje i preinačenim šumnici-ma. Razlikuje različite tipove zamjena: od zamjene afrikata frikativom, potvrđene u različitom broju primjera u svim trima narječjima, no, najvećma u čakavskom, pa ju i smatra „općečakavskom inovacijom izazvanom utrućem “slaboga” šva, do izostavljanja šumnika na dočetu unutrašnjega zatvorena sloga i artikulacijskoga stapanja šumnika na rubovima unutrašnjih slogova, kao i izostavljanja okluziva na dočetu suglasničkih skupina (2012: 105–111, ali i u ranijim radovima, primjerice 1990: 62; 1998: 39–41).

³⁴ I kada γ nije više zastupljen, njegovo se ranije postojanje može odrediti zahvaljujući izmjeni g > h na kraju riječi, kao i u suglasničkim skupinama tipa *velar i velar* te *velar i dental*. Na 12. znanstvenom skupu o hrvatskim dijalektima održanom u listopadu 2012. (Zagreb, HAZU) Tijmen Pronk izvijestio je o prvom tipu u čakavskim govorima analizirajući i starije rukopise u kojima se očituje. O statusu γ u slovenskim i u sjevernočakavskim govorima v. npr. i Lenček 1982: 67; Greenberg 2000: 83–85.

³⁵ U ovom će se radu iznijeti samo najvažnije smjernice razvoja naglasnoga sustava govora Račica uključujući naznake razvoja naglasnih tipova imenica da bi se mogle usporediti s onima u govoru Obrova, u kojemu su zasad jedinom među susjednim ikavsko-ekavskim govorima zabilježeni (Zubčić 2009).

³⁶ Kada se u slavističkoj literaturi uspoređuju hrvatski i slovenski naglasni sustavi, kao temeljne se razlikovnosti izdvajaju: u slovenskom jeziku progresivna metataksa cirkumfleksa (J. Rigler upozorava i na ovjere u pojedinim hrvatskim govorima) i različit razvoj praslavenskog akuta. Dok se o pokrati staroga akuta u hrvatskom jeziku nije dvojilo, u dijelu je literature o slovenskom jeziku primarni akut dugo držan neizmijenjenim. Nasuprot takvim polazištima, J. Rigler tumači da slovenski jezik u tomu nije jedinstven (1977). I M. L. Greenberg piše da se pokrata akuta “reflektira na velikom dijelu slovenskoga područja” (prijevod S. V.), što potvrđuje da pripada vremenu prije dijalekatnih diferencijacija (2000: 89–90). Dio autora (Stang 1965: 35; Greenberg 2000: 110 itd.) zastupa mišljenje da je stari akut u slovenskome jeziku nakon pokrate naknadno produljen (barem u pojedinim pozicijama), što argumentiraju rezultatima starog akuta (*ā* ili *á*, a u finalnima *à*). Keith Langston, naprotiv, potonji rezultat, na temelju distribucije neocirkumfleksa (zahvaljujući kombinaciji analoških i fonoloških čimbenika) u sjeverozapadnim čakavskim govorima, smatra distribucijskim pravilom, neovisnim o podrijetlu naglasaka (Langston 2007b: 81 i dalje). U recentnoj se literaturi na temelju Kortlandove teze

ljine više nisu jedinicama inventara. Ukinuta je, dakle, opreka po intonaciji,³⁷ a barem zasad zadržana po kvantiteti.

U svim su pozicijama u riječi zabilježeni dugi i kratki naglasak:

ljúdi, šuołu A jd. /šóle; *dručámo, ustanovíla; drži* 3. l. jd. prezenta, *Podgrát Bistrc, nímšku* A jd. ž. r.; *pandiljak, učitelji; drži* 2. l. jd. imperativa, *smiját*.

U jednosložnim riječima ovjerena su oba naglasaka:

stër (N jd. m. r.), *veť, brèt* (N jd. i inf. gl. 'brati'), *šlò, rrič, ni* 3. l. jd. prez., *mi*.

Zabilježena je tendencija duljenja kratkoga unutrašnjega otvorenoga sloga, što može rezultirati samo produljenim akcentom, kraćim od dugoga i fonološki nefunkcionalnim:³⁸ *za děcu, kráve* N mn., *nónota, uzdrávilí*, ali i dugim naglaskom:³⁹ *smijáli; dielat, lieto, želižznica, pikěti; nacentrírâu, novíjiya, koučítí; ruđora, kuólo, muđja/mđja, nuóža* G jd. (ali *nuoš*), *širuđki; klabúka* G jd. (ali *klabòk*), ali *brèt: bráta* G jd., *tét: tíli* N mn., *kráva/kráva: kráu* G mn.,⁴⁰ *riba: rip* G mn., *lipa: lip* G mn. Zabilježena su duljenja i u zatvorenom slogu: *poli ciěšte, miěsto* ('grad'), *neviěstu* A jd., *namiěstiu, ruonruđstiu, uzletíšte*, ali uglavnom ne i onom zatvorenom sonantom:⁴¹ *dòn, jačmèn, jedèn, kamèn* ('kamin'), *kantàn* I. l. jd., *kráj, vođenj, Vozəm, župèn uz fažou; cájta* G jd., *fónti, pandiljka* G jd., *rèuni*, izuzev nedosljedno pri regresivnom pomaku siline: *douca* G jd., *kóncom* I jd., ali i *paucom* I jd.

Dosljedan je pomak siline i kratkoga i dugoga naglasaka na dugu penultimu s otvorene ultime: *Ríka, rúka, rúke* G jd., *svíta*. Pomak je siline na prednaglasnu kraćinu nedosljedan s otvorene ultime, a najčešće je rezultat dugi akcent:

razvoj akuta pojašnjava različitim odrazima tzv. laringalnoga praslavenskoga glasa (Greenberg 2007: 80–83).

³⁷ I južnonotranske govore obilježuje gubljenje intonacijskih razlika (Rigler 1963: 22–27), ali i kvantitativnih opozicija, što je omogućeno kvalitativnim opozicijama (Rigler 1963: 27), pa je u južnim govorima ovoga dijalekta uočena tendencija duljenja kratkih akcenata i svođenja dugih i kratkih naglasaka na jedan, ne izrazito dug ekspiratorni naglasak (Rigler 1963: 27). J. Ribarić upozorio je na slabljenje kvantitativne opozicije u govorima Obrova, Podgrada i Skadanščine (1940: 59). Za razliku od njega, M. Maček bilježio je kvantitativnu razliku u govoru Skadanščine (2002: 63), a T. Logar u govoru Podgrada (u spomenutim podatcima prikupljenim za *Slovenski lingvistični atlas*).

³⁸ Jednako je opservirano i u brojnim istarskim čakavskim govorima različitih dijalekata i tipova (buzetskih i središnoistarskih ekavskih), pa i u onima s akutom u sastavu (Vranić 2005: 236; Zubčić 2006: 340–341). Pojava je zabilježena i u gorskokotarskim kajkavskim govorima (usp. primjerice Barac-Grum 1993: 125), ali i u južnonotranskim govorima (Rigler 1963: 27).

³⁹ U zapadnim gorskokotarskim govorima J. Lisac mnoge od ovih ovjera objašnjava zadržavanjem općeslavenskoga akuta (pokraćen je u jednosložnim riječima tipa 'brat') (2006: 89).

⁴⁰ Duljenju se odupiru jednosložne riječi i finalni zatvoreni slogovi, među kojima su neki analoški skloni i kraćenju.

⁴¹ U sjevernim je čakavskim govorima duljenje pred sonantom sustavno osim na slogu s vokalom podrijetlom od poluglasa koji su u dijelu tih govora, kao i u slovenskom jeziku, kratki.

γuōra, j̄ŷla, klobūka, kuōza, nuōga, muōja/mōja, nuōža, oltāra, oneāko/uneāko, širuōki, uz *seāda*, ali *kadi, nikaādi/nikaādi i otkadi, držī* 3. l. jd. prezenta, *drži* 2. l. jd. imperativa. U zatvorenoj je ultimi silina zadržana ako joj prethodi kratka penultima: *χodēt, kamān, klabōk, oltār, poručēt, posleāt, smijāt, voŷenj, zadržeāt*, ali se prenosi na dugu penultimu: *naviēzat, povīdat*. U korpusu prikupljenu za ovoga istraživanja rijetke su ovjere pozicija mogućega pomaka siline s unutrašnjega sloga: na prednaglasnu duljinu zabilježen je u primjeru *dožīvili*, a na kračinu u primjeru *mōškeŷa, no želiēzo, želiēznica*.

J. Ribarić za svojega je istraživanja u govoru Račica zapazio tek neznatnu razliku između dugih i kratkih naglasaka (1940: 37), što se u pojedinim primjerima potvrđuje i danas, ali, premda su neke od zabilježenih riječi ovjerene i s dugim/produljenim i s kratkim naglaskom, kvantiteta i dalje ima razlikovnu funkciju, npr. *kī* ('gdje') i *ki* ('tko'), *drži* 3. l. jd. prezenta i *drži* 2. l. jd. imperativa, *muōli* 3. l. jd. prez. i *mōli* 2. l. imp.

Tendencija je narušavanja sustava potvrđena i brojnim metatonijskim naglascima i različitim rezultatima regresivnih pomaka siline, a tomu u prilog zasigurno ide i sklonost kratkomu naglasku u jedinomu ili u posljednjem slogu (ili barem fonetski kraćem od dugoga, v. i bilješku 44), kao što potvrđuju i neki spomenuti primjeri. Drugim riječima, naglasni je sustav Račica na putu k slabljenju funkcionalne kvantitete. Funkcioniranje će sustava bez kvantitetske diferencijacije u budućnosti biti omogućeno već danas različitim kvalitativnim vrijednostima većine vokala pod određenim kvantitativnim i naglasnim okolnostima. No, bez obzira na izražene tendencije, prema klasifikaciji naglasnih sustava čakavskoga narječja u spominjanoj dijalektološkoj literaturi naglasni je sustav govora Račica još uvijek inventarom čakavski dvoakcentatski, a distribucijom noviji.⁴²

Prikupljeni su podatci potvrdili i izmjenu naglasnih tipova imenica u odnosu na praslavenske tipove:

1. U naglasnomu tipu *a* ovjerene su imenice s *á* i *ā* na vokalu osnove:

brēt, brāta (*brāti* G mn.); *tēt, tīta, tītu; mēš, miša, miš; prstān, prstēna, prstēnu; pālac, pāucom* I jd. (ali i *pāuca*); *pandiljak, pandiljka, pandiljku; mūš, mūša, mūšu*

⁴² I munski su govori noviji: pomak je siline s finalnoga kratkoga naglasaka na prednaglasnu duljinu jednoobrazno izvršen u svim govorima, ali je pomak na prednaglasnu kračinu u N jd. imenica u govoru Muna ovisan o "akcentu morfološkoga tipa" (Moguš 1982: 9), odnosno omogućen je jakim A jd. (tip *voda*), dok je, primjerice, u govoru Pasjaka pomak u toj kategoriji neovisan o morfološkom tipu, ali je uslijedilo i nesustavno sekundarno duljenje kratkoga novoga silabema (koje je u govorima Brdca, Šapjana i Rupe dosljedno) (Moguš 1982: 9). O uzroku nastanka dugoga silaznoga naglasaka na mjestu pomaka u munskim govorima v. Moguš 1982: 10 i dalje.

črka, črke, črki, črk G mn. 'slovo'; *bukva, bukou* G mn. 'knjiga'; *kráva/kráva, kráve, kráv* G mn.; *riba, ribe, rib* G mn.; *lipa, lipe, lip* G mn.; *frúška, frúške, frúšk* G mn.; *drnjùla, drnjùle, drnjùl* G mn.; *súša, súše, súši; críkva, críkve, críkav* G mn.

lièto, lièta, lièt G mn.; *kolièno, kolièna, kolièn* G mn.; *mièsto, mièsta, mièst* G mn.; *jéjce, jéjca, jéjc* G mn.; *mièso, mièsa, mièsu*

Izmjene su u odnosu na ishodišnu paradigmu zabilježene u G mn. imenica ž. r. i s. r. koji je paradigmatski ujednačen s ostalim padežima, pa je i u njemu naglasak kratak, a u imenica u kojih je provedeno duljenje u otvorenim slogovima pojedinih polaznih oblika, tako je u cijeloj paradigmi.

2. Imenice naglasnoga tipa *b* u praslavenskom imale su silinu na nastavku: prvi je podtip imao kratak posljednji vokal osnove: *kolacà*, a drugi dug: *ključà*. Pomak siline s vokala nastavka na vokal osnove u imenica je sustavan, a u primjerima sonantom zatvorenih slogova, pred kojima je u ovom govoru duljenje nesustavno, zasigurno je riječ o sekundarnom duljenju:

*dolèc,*⁴³ *dòuca, dòucu; konèc, kònca, kòncu; oltàr, oltàra, oltàri* N mn.; *rukòu, rukàve* A mn.; *klabòk, klabùka; nuòš, nuòža, nuòžu; otèc, vuòca; piètak, piètka, piètku; ključ, ključa, ključu; žùlj, žùlja, žùlju; ríχ, ríχα, ríχu*

žèna, žène, žèni, žièn G mn.; *sèstra, sèstre, sèstru; γuòra, γuòre; tràva, tràve; svíta, svíte, svít*⁴⁴ G mn.; *zvièzda, zvièzde, zvièst* G mn.

d'rvo, d'rva; ml'ko, ml'ka; γmièzdo, γmièzda; čièlo, čièla; ali kafè

3. U naglasni tip *c* uključene su imenice m. r. u kojih je naglasak bio na vokalu osnove u svim oblicima jednine, izuzev u L, na kojem je bio na nastavku, imenice s. r. u kojih je u jedninskim oblicima bio naglašen vokal osnove, u množinskim vokal nastavka (u govorima s funkcionalnom intonacijom u jd. dugi je silazni, a u mn. akut), kao i imenice ž. r. kojima je u A jd. i u NAV mn. silina bila na vokalu osnove, a u ostalim padežima na nastavku. Pomak siline analoški se ovjerava na osnovi i u tim padežima:

sníγ, sníγα, sníγi L jd.; *nuòs, nuòsa, nuòsi* L jd.; *vuòs, vuòsa, vuòsi* L jd., *χlát, χláda, χládi* L jd.; *mòst, mòsta, mòstu* L jd.

⁴³ Pomak siline s nastavka na vokal uslijedio je nakon redukcije poluglasa, pa je u ovom govoru samo u N jd. naglasak na drugom slogu.

⁴⁴ G mn. imenica ž. r. često se izgovara kraće (tako i *rič, γlàu*). Uvjetovano je to spomenutom sklonošću jednosložnih riječi i finalnoga sloga kratkomu naglasku.

γlāva, γlāve, γlāvu A jd., γlāu G mn., rūka, rūke, rūku A jd., rūk G mn., γriēda, γriēde, γriēdu A jd.; zīma, zīme, zīmu A jd.; nuōγa, nuōγe, nuōγu A jd., jīγla, jīγlu A jd., iγou G mn.; ali dēca, dēce, dēcu A jd.

tiēlo, vrīme.

Svi su naglasni tipovi svedeni na tip *a*, a zbog duljenja otvorenih, pa i zatvorenih slogova i paradigmatskoga ujednačavanja, veći je broj imenica s kratkom osnovom ovjeren također dugo, premda još uvijek nesustavno. Ujednačavanjem se mjesta i vrste naglasaka izdvaja tendencija i k smanjenju podtipova, tipična za južnonotranjske govore, ali i čakavska značajka dokidanja opreka po intonaciji i po kvantiteti naglašenih vokala, svojstvena bužetskim i nekim središnjim istarskim govorima, a dijelom i susjednim čakavskim ikavsko-ekavskim munskim govorima. Premda se pokrata praslavenskoga akuta ovjerava i u dijelu slovenskih govora, prema pisanju J. Riglera, ovdje je ona uz izostanak progresivne metatakse⁴⁵ zasigurno potvrda čakavskoga razvoja.

2.1.8. Oblici su glagola 'biti' za tvorbu kondicionala: *bim, biš, bi, bimo, biste*,⁴⁶ *biju: jā bim rāda diēlala, čā biš riēkou, kū besiēdu biš nāšou.*

2.2. Značajke istodobno razvijene u slovenskim i u sjeverozapadnim čakavskim govorima

2.2.1. Zadržan je velarni frikativ *γ* (Lenček 1982: 134; 1989: 221) u svim pozicijama u riječi, izuzev na dočetu gdje se zamjenjuje frikativom *h*⁴⁷ (< *γ*): *jīγla, γlāva, χoγnīšītu, novījiγa, γovorōu, zγōda, mōškiγa, γriēda, cūχ* (< *cug*), *okrōχ.*

2.2.2. U mnogim su slovenskim govorima konsonanti na dočetu riječi obezvučeni, pa tako i u južnonotranjskim (Lenček 1989: 223; Rigler 1963: 175–176). Jednako je u kajkavskim govorima (Lončarić 1996: 94) uključujući goranske (Barac-Grum 2003: 168), ali i u brojnim sjevernočakavskim govorima različitih dijalekata, s većom ili manjom dosljednošću (Lukežić 1990: Tabela 2; Vranić 2005: 277–287). U govoru se Račica manje ili više izrazita promjena provodi u svim oprimjerenjima: *besiēt G mn., mūš, χlāt, navāt G mn.*

2.2.3. Na mjestu negdašnjega **o* u I jd. imenica *e*-vrste i imeničkih riječi

⁴⁵ Za ovoga je istraživanja zabilježeno samo *miēso, tiēlo, drvo, rūku A jd.*, a i primjer primarnoga kratkoga naglasaka *ōko*.

⁴⁶ U 2. l. mn. prez. glagola nastavak je -*ste: imaste, znāste*. Tako je (ili s dočetnim -*šte*) i u nekim rubnim čakavskim govorima i u gorskokotarskim govorima (npr. u govoru Turni, Lisac 2006: 102).

⁴⁷ Grafemom (*χ*) u ovom je radu predstavljen *h* izrazitije frikacije, s artikulacijom pomaknutom prema prednjemu dijelu nepca. Ovjeren je i u nekim sjevernočakavskim govorima uglavnom na dočetu riječi kao rezultat promjene *γ*. U južnonotranjskim je govorima prednju artikulaciju *h*, bez obzira na njegovo podrijetlo, zabilježio J. Rigler napominjući da je ostvaraj često ovisan o govorniku (Rigler 1963: 170).

rezultat je rane kontrakcije *u*. Takav je razvoj inovacija zajednička zapadnim dijelovima zapadnojužnoslavenskoga dijalekta što povezuje sjeverozapadne čakavske, zapadne kajkavske i slovenske govore od razdoblja 9. – 11. st. (npr. Lenček 1982: 70; Brozović Ivić 1988: 22; Lončarić 1996: 18–19; Lukežić 2012: 52): *za sikíru, pret suòbu, zaz vlāvu*.

2.3. Značajke primarne ili sekundarne rubnosti čakavskih govora⁴⁸ svojstvene i južnotranjskim kontaktnim idiomima

2.3.1. Na dočetu je sloga *l* (< -лъ, -ль) zamijenjeno bilabijalnim *u* u trima kategorijama uz manji broj odstupanja:

- na dočetu finalnoga sloga imenica, pridjeva i priloga: *pòu* (< pol), *γòu* (< gol), *fazòu*, ali *predèl*
- na dočetu finalnoga sloga jednine muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga: *povìdou* (< povidal), *bòu* (< bil), *omèniù*, *znòu* (< znal), *prišou* (< prišal)
- na dočetu medijalnoga sloga osnove riječi: *koučtì* (< kolčiti), *pàucòm* (< palcom), *poznavàuca* (< poznavalca), ali *baldòrije*, *skakàlnice* G jd.

2.3.2. Ovjereni su oblici atematske osnove trajnoga prezenta glagola *biti*: *bum* 1. l. jd., *buš* 2. l. jd., itd.; *ne buš pòbrau*, *kì bùju rèkli*.

2.3.3. Sonant *v* zamijenjen je bilabijalnim *u* na kraju sloga i pred konsonantom: *Bènkouci*, *vlāune*, *jenostàuno*, *Obròu*, *Obròuci*, *Pàulice*, *pozitiuno*, *rèuni*, *svetòunu* A jd., *žiùliènja* G.

2.3.4. Potvrđeni su kontaminirani oblici prijedloga i prefiksa *s(-)* i *iz(-)*: *zaz Rāčicami*, *zas Kozìne*, *zaz Břda*, *zaz Dalmācije*, *zaz uzletìšta*, *zas skakàlnice*; *zas plādnjom*, *zaz ljùdi*, ali *z mùnskiγa*, *z àuti*.

2.4. Značajke razvijene kao rezultat neposrednoga kontakta sa slovenskim južnotranjskim susjednim idiomima

2.4.1. Ovjerena je promjena *-au* (< -al) > *ou*: *čičkou*, *rièkou*, *nāšou*, *prišou*, *šou*, *povìdou*, *znòu*, *ìγou* G mn., ali i *morāu*.⁴⁹

2.4.2. Akanje, svojstveno južnim govorima južnotranjskoga dijalekta (Rigler 1963: 97–100), ali i goranskim kajkavskim govorima (Barac-Grum 1993: 99; Lisac 2006: 49) ovjeren je u dijelu primjera: *pasùda*, *pandiljka* G jd., *klabòk*.

⁴⁸ Usp. Lukežić 1998: 121–145; Vranić 2007: 34–40.

⁴⁹ Jednaki su rezultati i u dijelu goranskih kajkavskih govora (Barac-Grum 1993: 152).

3. Zaključak

Analizirane jezične odrednice potvrđuju utemeljenost klasifikacije govora Račica kao čakavskoga idioma u radovima autora koji su se njime zanimali. Bez obzira na neujednačenu terminologiju u raspravi J. Ribarića koji ovaj govor uključuje u “pretežno čakavski ikavski dijalekt” ili u onoj M. Mačekkog koji ga pridružuje skadanskoj skupini čakavskoga ćickoga dijalekta, jasno je da oba autora u oprimjerenjima prepoznaju u dijalektološkoj literaturi krajem dvadesetih godina 20. st. utvrđeno čakavsko ikavsko-ekavsko pravilo refleksa *jata*. Već zahvaljujući tom pravilu nesporna je pripadnost govora Račica čakavskom narječju i njegovu ikavsko-ekavskomu dijalektu, zasigurno onomu nastalom na središnjem čakavskom prostorno-jezičnom kompleksu tijekom starojezičnoga razdoblja (Lukežić 2012: 233) premda je danas izmijenjenih značajki zbog višestoljetnoga razvoja na hrvatsko-slovenskom graničnom području. Stoga dio osobitosti ide u red zajedničkih inovacija slovenskih i čakavskih govora, i ne samo njih, a dio su odlike nastale u kasnijim razdobljima kao rezultat novijega neposrednoga kontakta čakavskih sjeverozapadnih govora i južnonotranjskih govora.

Literatura

- BARAC-GRUM, VIDA 1993. *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- BROZOVIĆ, DALIBOR 1988: Čakavsko narječje. U: Brozović, Dalibor – Pavle Ivić *Jeziik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod “Miroslav Krleža”.
- DRPIĆ, IRENA – MIJO LONČARIĆ 2002. Odnos južnonotranjskih govora i govora Kastavskoga krasa. *Med dialektologio in zgodovino slovenskega jezika* [ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh i Zinka Zorko]. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 198–206.
- FINKA, BOŽIDAR 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 11–71.
- GREENBERG, MARC L. 2000. *A Historical Phonology of the Slovene Language*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.
- GREENBERG, MARC L. 2003. Word prosody in Slovene from a typological perspective. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 56/3 [ur. Janez Orešnik i Donald F Reindl]. Berlin: Akademie Verlag, 234–251.
- GREENBERG, MARC L. 2007. Phonetic Evidence for the Development of the ‘Acute’ Tone in Slavic. *Tones and Theories: Proceedings of the International Workshop on Balto-Slavic Accentology* [ur. Mate Kapović i Ranko Matasović]. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 75–87.
- JUNKOVIĆ, ZVONIMIR 1973. Struktura sloga i fonološka vrijednost suglasnika

- v u književnom jeziku. *Jezik* 1–5, 37–52.
- KALSBECK, JANNEKE 1984–1985. Neke fonološke i morfološke osobine govora Nugle u sjevernoj Istri. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 27–28, 313–320.
- KALSBECK, JANNEKE 1983. Prilog proučavanju vokalnih sustava sjeverozapadnočakavskih govora u Istri. *South Slavic and General Linguistics* 3, 247–264.
- KALSBECK, JANNEKE 1998. *The Čakavian Dialect of Orbančići near Žminj in Istria*. Amsterdam, Atlanta, GA: Rodopi.
- KAPOVIĆ, MATE 2003. Razvoj dugih starih samoglasa u hrvatskom i ostalim slavenskim jezicima. *Filologija* 41, 51–82.
- KAPOVIĆ, MATE 2008. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51, 1–39.
- KEKEZ, STIPE – MIJO LONČARIĆ 2006. Osvrt na istraživanje hrvatsko-slovenskih jezičnih dodira u Istri. *Annales Ser. hist. sociol.* 16, 383–390.
- KORTLAND, FREDERIK 1975. *Slavic Accentuation. A Study in Relative Chronology*. Lisse: Peter de Ridder Press.
- LANGSTON, KEITH 2006. *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Bloomington: Slavica Publishers.
- LANGSTON, KEITH 2007a. Quantitative and Qualitative Distinctions in the Vocalic Systems of the Čakavian Dialects. *U službi jezika. Zbornik u čast Ivi Lukežić* [ur. Silvana Vranić]. Rijeka: Filozofski fakultet, 103–115.
- LANGSTON, KEITH 2007b. The Neocircumflex in Western South Slavic. *Slovenski jezik. Slovene Linguistic Studies* 6. Ljubljana: Lawrence, 77–95.
- LENČEK, R. L. 1982. *The structure and history of the Slovene language*. Columbus, Ohio: Slavica.
- LENČEK, R. L. 1989. Notes on the evolution patterns of the Common Slavic *g > γ and -g > -x in Slovene dialects. *Slavistična revija, Riglerjev zbornik* 37, 1–3, 219–231.
- LISAC, JOSIP 2001. Fonološke značajke buzetskoga dijalekta. *Čakavska rič* 2, 13–22.
- LISAC, JOSIP 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LISAC, JOSIP 2006. *Tragom zavičaja*. Split: Književni krug.
- LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LOGAR, TINE 1996. *Dialektološke in jezikozgodovinske razprave*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- LONČARIĆ, MIJO 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- LONČARIĆ, MIJO 1999. Hrvatsko-slovenski jezični odnosi. *Logarjev zbornik* [ur. Zinka Zorko i Mihaela Koletnik]. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 254–268.

- LONČARIĆ, MIJO 2003. Odnosi susjednih hrvatskih i slovenskih govora. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002* [ur. Stipe Botica]. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, 199–208.
- LUKEŽIĆ, IVA 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- LUKEŽIĆ, IVA 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- LUKEŽIĆ, IVA 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 1929–1930. Gwary Ciciów a ich pochodzenie. *Lud słowiański* 1, 3–48.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 1930. Przegląd słowiańskich gwar Istrii. *Prace Komisji językowej* 17. Kraków: PAN.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: HFD.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 2007. *Čakavske studije*. Rijeka: Maveda.
- MIHALJEVIĆ, MILAN 2002. *Slavenska poredbena gramatika. 1. dio: Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN 1971. O jedinstvu čakavske akcentuacije. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 12, 7–21.
- MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN 1982. Čakavština Opatijskog krasa. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu* 17, 1–14.
- MOGUŠ, MILAN 2010. *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- PRONK, TIJMEN 2008. Fonologija govora Potoč. *Dutch Contributions to the Fourteenth International Congress of Slavists. Studies in Slavic and General Linguistics* 34, 451–460.
- RIBARIĆ, JOSIP 1940. Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik* 9, 1–207.
- RIGLER, JAKOB 1963. *Južnonotranjski govori. Akcent i glasoslovje govorov med Snežnikom i Slavnikom*. Ljubljana: SAZU.
- RIGLER, JAKOB 1977. O slovensko-kajkavskih jezikovnih razmerjih. *XIII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture 4.-16. julija 1977. Zbornik predavanj* [ur. Franc Jakopin]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 29–38.
- STANG, CHRISTIAN S. 1965. *Slavonic accentuation*. Oslo: Universitetsforlaget.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1970. Dijalekatske značajke bužetske regije. *Istarski mozaik* 8/5, 35–49.
- VRANIĆ, SILVANA 1999. Neke morfonološke (i morfološke) značajke sjeverozapadnočakavskih rubnih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 11 [ur. Milan Moguš]. Zagreb: HAZU, 49–61.
- VRANIĆ, SILVANA – IRENA DRPIĆ 2004. O kontaktu hrvatskih čakavskih i slo-

- venskih južnonotranjskih idioma u graničnome području. *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa Riječki filološki dani 5* [ur. Irvin Lukežić]. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 567–577.
- VRANIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku.
- VRANIĆ, SILVANA 2006. O mjesnome govoru Staroda. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah* [ur. Mihaela Koletnik i Vera Smole] Maribor: Slavistično društvo Maribor, 124–130.
- VRANIĆ, SILVANA 2007. Rubnost kao kriterij u klasifikaciji čakavskoga ekavskoga dijalekta. *U službi jezika. Zbornik u čast Ivi Lukežić* [ur. Silvana Vranić]. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 33–46.
- VRANIĆ, SILVANA 2008. Prilog istraživanju govora *Brgudca*, *Zbornik Riječki filološki dani 7* [ur. Ines Srdoč Konesra i Silvana Vranić]. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 753–761.
- VRANIĆ, SILVANA 2009. Prilog istraživanju govora Obrova. *Obdobja 26 – Metode in vrsti, Slovenska narečja med sistemom in rabo* [ur. Vera Smole]. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 109–118.
- ZEČEVIĆ, VESNA 1999. Neke hrvatsko-slovenske sličnosti i razlike u vokalizmu. *Logarjev zbornik* [ur. Zinka Zorko i Mihaela Koletnik]. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 269–276.
- ZORKO, ZINKA 2002. Slovenska obmejna narečja. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije. Slovenski slavistički kongres* [ur. Marko Jesenšek]. Maribor: Slavistično društvo Slovenije, 17–41.
- ZUBČIĆ, SANJA 2006. *Akcentatski tipovi imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima (sinkronijski i dijakronijski aspekt)*. Doktorska disertacija. Rijeka.
- ZUBČIĆ, SANJA 2009. Akcentatski sustav mjesnoga govora Obrova. *Obdobja 26 – Metode in vrsti. Slovenska narečja med sistemom in rabo* [ur. Vera Smole]. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 119–133.

The Local Speech of Račice as a Part of the Čakavian Ikavian-Ekavian Dialect

Summary

Based on the author's field research, the article analyses the basic Čakavian, in the first instance phonological, including accentual, features of the local speech of Račice in the Republic of Slovenia. J. Ribarić included this speech in the Čakavian predominantly Čakavian Ikavian dialect in Istria; M. Małecki included it in the Čakavian *ćićki* speech of the Skadan type; while J. Rigler identified it as a local Čakavian speech in the contact area on the border between southern Notranjska speech varieties and the Čakavian speech. In this article, its affiliation to the Čakavian Ikavian-Ekavian dialect has been confirmed, but features common to this speech and the Slovenian southern Notranjska speech varieties have been analyzed as well.

Ključne riječi: govor Račica, skadanski ćićki tip, čakavsko narječje, ikavsko-ekavski dijalekt, južnotranjski govori

Key words: local speech of Račice, Skadan *ćićki* type, Čakavian dialect, Ikavian-Ekavian dialect, southern Notranjska speech varieties